

Ob 1. obletnici narodnega sporazuma

Ob razhodu, odnosno razpustu frama-sonskih lož v Jugoslaviji, se je dvignila koprena, ki je prej pokrivala in zakrivala marsikatero zagonetno točko našega javnega življenja. Nekaj žarkov svetle luči je namreč posvetilo v tiste tajne brloge, kjer so se kovali načrti za obvlado našega kulturnega, gospodarskega in političnega življenja. Iz tajnih brlogov frama-sonskih lož so namreč prihajali ljudje, ki so si osvojili vrhovna in vodilna mesta na vseh področjih javnega življenja. S tem je bilo dobro poskrbljeno za podedine frama-sona in za frama-sonsko občestvo. Poedinci so dobili dobro plačane službe, s čimer je bilo ustrezno njihovi sebični samopašnosti. Frama-sonska loža pa si je s svojimi zastopniki, ki jih je imela povsod na vodilnih mestih, zasigurala svojo nadvlado nad javnim življenjem.

Ko so bili črni prostozidarji krti pregnani s svojih tajnih brlogov, je tudi postalo očito njihovo podtalno rovarjenje in kovarjenje, ki so ga vršili v politiki Jugoslavije. Prostozidarji kot laži-svobodomiselnih liberalci so zagrizeni centralisti. Dobro vedo, da med ljudstvom nimajo nobene opore, so si s centraliziranjem državne uprave ustvarili v glavnem mestu države mogočno oporišče, od koder so iztegovali svoje dolge tipalke in požrešne sesalke po vseh pokrajinah do skrajne državne meje. Zato so v prvih letih naše države, ko je šlo za njeno ustavno ureditev, preprečili s svojim močnim vplivom, ki so ga imeli na vrhovne osebnosti, vsak poizkus, da bi bila država postavljena na trdne osnove ljudske

samouprave. Ko so se potem proti koncu prvega desetletja naše države začeli centralistični temelji močno majati, so se z željnim srcem oklenili diktature, ki so jo izvajali po svojih zastopnikih in somišljenikih sebi v prid, državi pa v škodo. O taki zvezi med prostozidarstvom in med diktaturo v naši državi spričuje zanimivo dejstvo, da so frama-sonske lože za časa te diktature imele največ članov.

Narodni sporazum, sklopljen 26. avgusta 1939, je pognal črne krte nazaj v njihove temne brloge. Tisti, ki so ta sporazum med Srbi, Hrvatini in Slovenci sklenili, imajo povsem drugačne pojme o državi, kakor pa frama-soni in njihovi JNSarski in slični prijatelji. Prostozidarji in njihovi zavezniki smatrajo svojo maloštevilno kliko (skupino) kot državo, ljudstvo pa samo kot predmet vladanja in izkoriščevanja. Znana je pesem teh klikarjev o izključni državotvornosti, ki je samo njim svojska in lastna. Po vseh strehah so ti laži-demokratski, JNSarski in njim podobni vrabci peli to pesem. Sedaj so ti njihovi drzno-hreščeči glasovi utihnili.

Drugi zvoki zdaj plovejo po ozračju širom naše države in ti zvoki se zbirajo in vsklada-jo v čisto drugo pesem, koje vsebina je tale: država ni laži-svobodomiselná gosposka klika; ni uradnik od najnižje do najvišje stopnje, ki mora plesati, kakor liberalna klika zvižga; država tudi ni nekaj narodnemu organizmu zunanega, kar se kakor klobuk dene na glavo ali pa kakor obleka okoli telesa.

Ljudstvo je država, država in narod sta stvarno isto. Zato mora ljudska volja biti v državi merodajna, njej se ne sme delati nasilje, marveč se jo mora vpoštevati v zakonodaji in upravi ter ji omogočiti njen najprirodnejši izraz v samoupravi. Tako so temelji državotvornosti iz namišljenih vrhov laži-svobodomnih fraz in gesel prenešeni na trdno podlagi širokih ljudskih množic.

Ljudstvo Jugoslavije je oblikovano v tri samostojne ljudske osebnosti: v Srbe, Hrvate in Slovence. Te osebnosti so enakopravne, in ker je pretirani centralizem bil ovira za ostvarjenje politične enakopravnosti med tremi bratskimi narodi, zato je moral z narodnim sporazumom pasti ter napraviti prostor preosnovitvi države v zvezno, na osnovi samouprave in avtonomije zgrajeno državo. Ta preosnova se je začela z ureditvijo banovine Hrvatske ter se nadaljuje z urejevanjem drugih delov države. Kar se tiče Slovenije, ni nobenih teritorialnih (ozemskih) težav ali državno-političnih pomislekov, zato je upravičena želja, da bi se kmalu — ob ugodnem mednarodnem položaju — ostvarila tudi samoupravna banovina Slovenija. Izrazujoč to prvo svojo željo ob prvi obletnici narodnega sporazuma, takoj dostavljamo drugo, in ta je: narodni sporazum naj prinese ob vzajemnem sodelovanju Slovencev, Hrvatov in Srbov zboljšanje gospodarskih in socialnih razmer v Jugoslaviji, zlasti med slovenskim ljudstvom! Težko breme leži danes na ramah ljudstva. Naj bi se to breme s primernimi, res sodobnimi sklepi olajšalo!

Slovesno praznovanje obletnice sporazuma

Dne 26. avgusta je poteklo leto, odkar je bil sklenjen med Srbi in Hrvatini v Zagrebu tolikanj zaželjeni sporazum. Obletnico sporazuma je sklenila vlada posebno praznovati s slavnostno sejo v hrvatski prestolnici.

Dan pred slavnostno sejo vlade

Že v nedeljo, dne 25. avgusta, so se zbrali v Zagrebu pod vodstvom predsednika vlade Dragiša Cvetkoviča vsi člani vlade, izvzemši ministra za telesno vzgojo Dušana Pantiča, ki se nahaja na obisku v Nemčiji. Oba slovenska ministra, minister za prosveto dr. Korošec in minister za zgradbe dr. Krek, sta se pripeljala v Zagreb v nedeljo popoldne.

Koj po prihodu v Zagreb je obiskal ministrski predsednik podpredsednika vlade dr. V. Mačka. Ostali ministri so obiskali hrvatske tovariše in sprejemali razna zastopstva.

V praznično razpoloženi hrvatski prestolnici, v kateri so se zbrale ljudske množice iz vseh delov Hrvatske, je bil prirejen v nedeljo zvečer v Narodnem gledališču prikaz hrvatske kmečke kulture. Sodelovalo je 25 kmečkih skupin. Te skupine so prepevale narodne pesmi in predvajale narodne plesne in razne druge izrazite hrvatske običaje.

V nedeljo zvečer je priredil predsednik vlade dr. Cvetkovič članom vlade in nekaterim povabljenim hrvatskim vodilnim osebnostim večerjo.

Za obletnico sporazuma je prejel hrvatski ban dr. Ivan Šubašič že na predvečer od našega bana dr. Natlačena naslednjo brzojavno čestitko:

»Ob obletnici ustanovitve banovine Hrvatske sprejmite moje najlepše čestitke z najboljšimi željami za srečno bodočnost bratskega hrvatskega naroda.«

Slavnostna seja

Obletnico sporazuma 26. avgusta je proslavila vlada s slavnostno sejo v banški palači, na kateri je bila razobešana poleg hrvatske

tudi državna zastava. Seje so se udeležili vsi ministri. Na predsedniškem mestu je sedel predsednik vlade Cvetkovič s podpredsednikom dr. Mačkom. Ob 10.15 predpeldne so bili vsi ministri fotografirani, nakar je začela seja, ki je trajala do 13.30. Med sejo vlade niso bila objavljena nobena sporočila. Po zaključku seje je poklical ministrski predsednik Cvetkovič tuje in domane časnikarje, katerim je dal sledečo izjavo: »Današnja seja kr. vlade je imela dva dela. Prvi del je bil slavnostni, v katerem smo obnavljali spomine na sklenitev in na obletnico sporazuma, drugi del pa je bil posvečen delu.«

Istočasno s slavnostno sejo vlade je začela pod predsedstvom bana dr. Šubašiča konferenca predstojnikov oddelkov hrvatske banke uprave, na kateri so obravnavali vprašanja, ki so v zvezi z novimi gospodarskimi in socialnimi uredbami, katere bodo objavljene, kakor so že bile napovedane.

Govora predsednika in podpredsednika vlade

Članom vlade, predstojnikom oddelkov banke oblasti in vseučilišničnima profesorjema, ki sta sodelovala v komisiji za sklenitev sporazuma, je priredil ban dr. Šubašič kosilo. Proti večeru so se podali vsi gostje na banovinsko posestvo Božjakovino, kjer je priredil večerjo podpredsednik vlade dr. Maček.

Na slavnostni večerji sta govorila predsednik in podpredsednik vlade o obletnici sporazuma.

Predsednik vlade Cvetkovič je podal v svojem govoru zgodovinski pregled sporazuma, za katerega so se zavlekle politične borbe na celih 20 let. Pri vseh naporih za sporazum je ostala ena stvar nad vsemi pogajanjmi: tisto, kar je poglavitno za vse Srbe, Hrvate in Slovence, da žele Hrvati, Srbi in Slovenci to skupno demovino, da hočejo eni kot drugi v njej živeti pod pogojem, da je notranja ureditev taka, da bodo zadovoljivo rešene vse življenjske potrebe tako Srbov, Hrvatov kakor tudi Slovencev.

Prvikrat po stoletjih je imenovala z ustanovitvijo banovine Hrvatske krona bana banovine Hrvatske v soglasju s hrvatskim narodom in na temelju njegovega lastnega predloga.

V svojem zgodovinsko važnem govoru je predsednik vlade posebno poudaril, da je našla rešitev hrvatskega vprašanja iskrenega in odločnega pobornika v Nj. kr. Vis. knezu namestniku Pavlu.

Za predsednikom vlade je podpredsednik vlade in predsednik HSS dr. Maček v svojem govoru omenil tudi tole:

Pogajanja za sporazum bi se še zavlekla, če bi ne dobil od zunaj sporočila, da je izbruh vojne v Evropi gotovo dejstvo in da bo vojna zadivjala vsak hip. Tedaj sem rekel Dragiši Cvetkoviču: »To, o čemer smo se že sporazumeli, se naj izvede takoj, drugo pa pustimo za boljše čase!« Danes vidimo, da je bilo dobro in pametno, kar smo storili. Nekaj dni po podpisu sporazuma se je začela v Evropi vojna in okoli nas so nastale izredne razmere.

Kot poslednji je govoril ban dr. Šubašič,

Kaj je bilo sklenjeno v Zagrebu?

Za obletnico sporazuma so bile po časopisu napovedane razne nove uredbe, ki bi naj preobrazile naše gospodarstvo in socialno življenje. Med v Zagrebu končoveljavno sprejetimi uredbami je najvažnejša ona o prehrani prebivalstva.

Uvedeno je načelo rekvizicije (prisilnega odvzema) na podlagi nove najvišje cene 300 din za pšenico. Predpisano je mletje e-otne moke in uveden bo enotni kruh.

V roku 5 dni po uveljavljanju uredbe bodo morali vsi mlinci v državi mleti pšenico v moko tako, da dobe iz 100 kg pšenice (s hektolitrsko težo 76 kg) 80 kg moke, od tega največ 10 kg bele moke in zdroba ter 70 kg presejane krušne moke. Vse ostale gospodarske in socialne uredbe so bile v Zagrebu v načelu odobrene in bodo izdane v kratkem času.